

Juha Pentikäinen

LUOMISRUNO LÖNNROTIN KAH- DESSA KALEVA- LASSA JA INTIAN EPIIKKA

Kirjoittaja Juha Pentikäinen on Helsingin yliopiston uskontotieteen professori, joka valmistelee parhaillaan tutkimusta Kalevalan monikerroksisesta maailmankuvasta. Hän sai 1978 kansainvälisen Chicagon folklorepalkinnon tutkimuksestaan Oral Repertoire and World View, joka koskee runonlaulaja Marina Takalon perinnettä ja maailmankuvaa. Kirjoitus on osa hänen esitelmästään suomalais-neuvostoliittolaisessa Silkkien tutkimusta koskevassa symposiumissa.

Kalevalan 150-vuotisjuhlavuotta vietetään koko Suomessa kansalliseepoksemme ja katoavan kansanperinteen merkeissä. Myös ulkosuomalaiset osallistuvat monin tavoin Kalevala-juhlavuoden viettoon, mikä näkyy eri puolilla maailmaa asuvien suomalaisten järjestäminä Kalevalan esittely-, taide-, näyttely- ym. tilaisuuksina. Oheinen prof. Juha Pentikäisen artikkeli johdattelee Siirtolaisuus-Migration lehden lukijoita Kalevalan luomisrunon syntylähteille.

Kosmologinen eepos

Kalevalan tutkimuksessa on pitkään kiistelty sen historiallisuudesta ja myyttisyydestä. Historiallisen tulkinnan mukaan Kalevalan tapahtumat kuvaavat Suomen tai Karjalan kansan esihistoriaa, missä sitten Kalevala ja Pohjola ovat tutkijoiden mukaan olleetkin.

Myyttisen tulkinnan mukaan Kalevalan lähtökohdat ovat muinaissuomalaisten uskonnollisessa ajattelussa. Tässä yhteydessä huomiotta on jäänyt Kalevalan kokoonpanijan Elias Lönnrotin maailmankuvan vaikutus Kalevalaan, jonka hän lopulta loi. Kalevala syntyi Kajaanissa Elias Lönnrotin työpöydällä, vaikka sen lähtökohtana onkin suomalainen folklore. 28.2.1935 Lönnrot kirjoitti espuheen ns. Vanhaan Kalevalaansa, mistä johtuu Kalevalan päivä. Suomalainen oppii kuitenkin tavallisesti tuntemaan koulussa ja muualla Uuden Kalevalan, joka valmistui vasta 1949. Säemäärältään uusi Kalevala on liki kaksi kertaa laajempi kuin edeltäjänsä.¹

Kalevala vastaa kokoajansa Elias Lönnrotin näkemyksiä suomalaisesta epiikasta, hänen maailmankuvaansa ja makuansa. Kaikki eivät suinkaan olleet hänen kanssaan samaa mieltä. Alussa esittivät voimakasta kritiikkiä mm. J.V. Snellman ja M.A. Castrén.

Ikuinen ylioppilas Taneli Europaeus, Lönnrotin läheinen avustaja Uuden Kalevalan runojen keräyksessä, valitti niin aikaisin kuin 1855, että Uusi Kalevala on ahdettu liian täyteen kaikenlaisia toisintoja ja sivupiirtoisia. Hän moitti Lönnrotia siitä, että Kalevalan ensimmäisessä painoksessa jo tapaa aika- moista muokkailua, paikkailua, venyttelyä, yhteensullomista ja taipumusta yliluonnollisten asioiden järkiperaistämiseen.²

Kalevalan rakenne hahmottui Lönnrotin maailmankuvan mukaisesti. Vaikka hän järkiperaistikin yliluonnollisia aineksia. Kalevalassa on niin paljon loitsuja, että italialainen tutkija Comparetti on sanonut Kalevalaa loitsujen epiikaksi.³ Kalevalaa arvioitaessa on syytä muistaa, että Lönnrotin mallina oli Rantsilan kappalaisen Gananderin 1789 julkaisema *Mythologia Fennica*, siis suomalaisten mytologia.⁴ Lyyriset tunnelmarunot hän rajasi Kalevalan sijasta Kantelettareen, joka naisellisessä emotionaalisuudessaan on "uroiden" veisaaman Kalevalan sisar.⁵

Perusrakenteeltaan Kalevala pyrkii olemaan kosmologinen eepos, jonka lähtökohtana on monta myyttiä maailmankaikkeuden ja ihmisten alkuperästä ja kulttuurin luomisesta. Kalevalan jänneväli hahmottuu plastisesti yhtenäiseksi maailmanhistorian kuvukseksi kosmoksen luomisesta jumalan, Väinämöisen, tuhoon. Näin hahmottui rakenne, joka vastasi myös kristinuskon lineaarista maailmankuvaa. Senhän Lönnrot hartaana kristittynä ja virsirunoilijana hyvin tunsi. Kalevala alkaa kuten Raamattu maailman ja ihmisen luomisesta. Runoelma päättyy Väinämöisen tuhoon. Tätä kysymystä Lönnrot pohti jo joulukuussa 1833: "Merkillinen on Väinämöisen loppu, niin sekava ja epätavallinen kuin tämä runo onkin, näkee kuitenkin, että se tarkoittaa kristinopin tuloa ja että poika luultavasti oli itse Vapahtaja, Marjatta Neitsyt Maria."⁶

Lönnrot sijoitti siten runoelmansa loppuun ajatuksen siitä, että kristinuskon voittaa pakanuuden, muinaissuomalaisten esikristillisen uskon. Siten Kalevala, jonka myytit ovat muinaissuomalaisten esikristillisestä uskosta sai kristillisen pintasilauksen. Esikristilliset

myytit järjestettiin lopulta perin kristillisen juonen mukaisesti. Maailmanhistoria on kuin yksi jana, jolla on alku- ja loppupiste. Jumala luo maailman, mutta se myös tuhoutuu. Toisaalta runonlaulajat eivät uskoneet Väinämöisen tuhoon vaan katsoivat hänen palaavan takaisin aikojen lopulla. Siten Väinämöinen on yksi maailmanuskontojen tuntemista monista messiaista, takaisinpalaavista jumalista, jotka eivät koskaan kuole. Näin Kalevalan lineaarinen maailmankuva on ristiriidassa runonlaulajien edustaman syklisen maailmankuvan kanssa.

Suomalainen luomisruno

Näin lauloi vienalainen Marina Takalo, synt. vuonna 1890, luomisrunonsa "Pääskynen on päivälintu" minulle vuonna 1960;

"Pääskynen on päivälintu, yölintu on lepäkolintu, lentipon kesäisen päivän, syksyisen yön pimijänkin, etsipon maata maataksensa, peltova pesämoaksensa, murtova munieksensa, eipä löytä maata maataksensa, eipoo peltova pesämoakseen, eipoo murtova muniekseseen. Lentipon korkiella mäjellä, korkijalla kukkulalla, näkipä laivan seiloavankin, punamaston purjehtivan. Lentipä laivan portahilla, kemahti laivan keulalla, valo sen vaskisen pesäsen, munipa kultaisen munasen, loatipa Jumala suuren tuulen, lännen korvalle lähätti, kuaatopa laivan kallellensa, sytäsipon laivan syrjällensä, meren mustahan mutahan, meren sakijoon savehen. Siitä kasvo suari, kasvo nurmi, kasvo neito nurmen päähän."

Runo jatkuu kertomalla paitsi ns. Saaren synnyn ja ensimmäisen ihmisen luomisen - "alussa oli nainen" - myös Saaren neidon kilpakosinnan. Voittaja on itse kuolema: "Nurmituoma otti neitosen rekehen."⁷ Marina Takalo lauloi siis minulle tietämättään Luomisrunon. Ei hän uskonut, että maailma munasta voi syntyä vaan totesi ykskantaan: "Jumala sen loi." Hänelle "Pääskynen on päivälintu" oli "kaunis laulu Jumalan linnusta" vailla kosmista yhteyttä luomisesta

pahtumaan. Sen laulamisesta ei tule "räähkä" eli synti.⁸ Toisenlaisen lausunnon antoi Vienassa 1828 liikkuneelle Lapintutkijalle Jacob Fellmanille nimeltä tuntemattomaksi jäänyt Vienan mies: "Kah, pyhä veli, meillä on sama usko kuin teillä. Kokko lenti pohjosesta, pani munan Väinämöisen polven päälle ja loi siitä maailman. Niinhän tekin uskotte."⁹ Nämä vienankarjalaiset aivoitukset mielessä onkin aika lähemmin tarkastella suomalaisten luomisrunojen olemusta. Luomisrunoja on siis useita eikä vain yksi ainoa.

Kalevalan luomisrunot

Suomalaisen luomisrunon toisinoista ovat kuuluisimpia tietenkin ne, jotka Lönnrot on julkaissut Kalevalansa eri versioissa. Niitä tarkasteltaessa ilmenee, että Lönnrotin runo on pitkällisen kypsyttelyn ja muokkauksen tulos. Pitkä on siis runosäkeiden tie Uuden Kalevalan monisäikeiseen eepiseen runoelmaan niistä Sampo-jakson johdantosäkeistä, jotka Lönnrot kuuli Vuonnisen Otrei Malisen laulavan hänelle syyskuussa 1833. Ennen häntä oli samaa miestä laulattanut tunnettu kielen ja perinteen tutkija, sittemmin Pietarin akateemikko A.J. Sjögren 1825. Tällöin Malisen Sampo oli jonkinverran lyhyempi. Sjögren oivalsi saaneensa kosmisen runon, jonka nimesi seuraavasti: "Maailman alku munasta."¹⁰

Luomisrunon pääpiirteet olivat seuraavat: "Lappalainen Kyyttösilmä piti viikkoista vihoa Päälle Vanhan Väinämöisen," osui nuolella siniseen hirveen, jolloin ratsastaja Väinämöinen sortui veteen seitsemäksi vuodeksi. Väinämöinen kynti merenpohjaa, laati luodot, kasvatti karipäät. Hanhi ilman lintu, lentää etsien pesänsijaa, Väinämöinen nostaa merestä polvensa, jolle lintu tekee pesän. Lintu munii Väinämöisen polven päälle kuusi munaa, seitsemännen rautamunan. Linnun hautoessa Väinämöinen luulee polvensa palavan ja liikauttaa sitä. Munat vierivät mereen ja Väinämöinen lausuu syntysanat: "Mi munassa alanen puoli, se alaseksi maaemoksi, mi munassa ylinen puoli, se yliseksi taivoseksi, mi munassa ruskeata, se päiväksi paistamaan,

Suur-New Yorkin Suomalaisten Seurojen Keskustoimikunnan

Kalevalan 100-vuotismuisto- juhla

New Yorkin Työväentalolla, 2056 Viides Ave.
Sunnantaina, maalisk. 3 p., klo 3.00 j.p.

OHJELMA

Alkusoitto Juhlorkesteri
Johtaa Wilham Stein.

Tervehdyssanat Erkki Tallbacka

Kanteleen soittoa Hannes Hakkarainen

Lausuntoa Aarre Linnala

Laulua Volpi Leuto

Juhlapuhe Tii P. A. Koskenhovi

— Väliaika 20 min. —

Soittoa Juhlorkesteri

Kalevala laulanta Jallu Honkonen

Kansantanssia Imatran Kansantanssijat

Laulua Toimi Tarsanen-Forsythe

Kuorolaulua New Yorkin Laulajat

Johtaa Jallu Honkonen.

Kuvaelma "Sammon laonia" - N. Y. Työväen Teatterin

nayttelijät

Tulot juhlasta luovutetaan Finnish Relief Fundille.

Kalevala on aina merkinnyt paljon myös ulkosuomalaisille ja se on ollut mm. amerikansuomalaisten keskuudessa jokavuotinen juhlan aihe. Kuvassa Suur-New-Yorkin Suomalaisten Seurojen Keskustoimikunnan Kalevalan 100-vuotismuistojuhlan ohjelma.

mi munassa valkeata, se kuuksi kumottamaan, mi munassa luun muruja, ne tähiksi taivahalle." Melkein sellaisenaan Malisen runo siirtyi Lönnrotin runokokoukseen Väinämöisestä 1833.¹¹ Suuria muutoksia ei runo kokenut siirtyessään vanhan Kalevalan johdannoksi 1835.

Sen sijaan uudessa Kalevalassa luomisruno on ratkaisevasti muuttunut, 1849 Lönnrotilla oli valmiina usean kansanrunon aineksista yhdistelty ja omilla ajatuksilla täydennetty myyttien monimutkainen ja yksityiskohdis-

saan epäjohdonmukainenkin runosikermä, josta Malisen ja Arhippa Perttusen toisinnot olivat vain pieni osa. Väinämöinen siirtyi nyt luomistapahtumassa taustalle. Hän ei ollut enää primus motor, kaiken luoja vaan avustava kulttuuriheeros. Alussa oli merkillinen nainen Ilmatar, Ilman impi, jonka tuuli ja vesi raskauttivat veden emoksi. Hän saa lausua myös Väinämöisen sijasta kosmoksen luomisanat, ja hänestä lopulta syntyi itse Väinämöinenkin avustamaan luomistoissa sen jälkeen kun oli ajalehtinut maarannalle.

Vanhassa Kalevalassa luomisruno sisältyy ensimmäiseen runoon. Tämän Lönnrot tiivistää seuraavasti:

Ensimmäinen runo

“Laulaja valmistuksen ja alkaa kertoa miten Väinämöinen kolmekymmentä kesää ja talvea äitinsä kohussa maannut syntyy maailmaa. Siitä Väinämöinen hevosen saanut läheteen ajoon. Lappalainen, mistä lie vihaa kantava, wahtaa surmataksensa häntä. Näkee meren selällä ratsastawan ja ampuu kohti nuolensa. Toiste kolmannestiki lauasnut jo kaato Väinämöisen alta hevosen. Siitä Väinämöinen itse ympäri wesiä uien luo, mikä mihinki, karia, saaria, luotoja ja kalahautoja. Kotka pesintäpaikkaa etsossa keksii merellä Väinämöisen ja munii polwelle. Munat siitä polwien liikahtaessa wieriwät wetehen ja särkyvät karilla. Niin Väinämöinen munanmurusista luo maan ja taiwaan, tähet, kuun ja auringon.”

Uuden Kalevalan muuttuneen ja laajentuneen luomisrunon ydin on Lönnrotin mukaan seuraavanlainen:

Ensimmäinen runo

“Runo alotteleikse. Ilman impi laskeutuu mereen, jossa tuulen ja veden raskauttamana tekeytyy veden emoksi. Sotka laittaa pesänsä ja munii veden emosen polwelle. Munat vierivät pesästä, särkyvät palasiksi ja palaset muodostuvat maaksi, taivaaksi, auringoksi, kuuksi ja pilviksi. Veden emonen luopi nie-

meä, lahtia ja muita rantoja, syviä ja mataloita paikkoja mereen. Väinämöinen syntyy veden emosesta ja ajelehtaa kauan aalloilla, kunnes viimein pysähtyy maarannalle.

Toinen runo

Väinämöinen nousee puuttomalle maalle ja saattaa Sampsa Pellervoisen puuta kylvämään. Tammi ensimmältään ei taimi, mutta uudelleen kylvettynä nousee ja leveää yli koko maan ja estää lehvillänsä sekä kuun että auringon näkymästä. Pieni mies nousee merestä ja kastaa tammen; kuu ja päivä pääsevät taas näkyviin. Linnut laulavat puissa; ruohot, kukat ja marjat kasvavat maassa; ainoastaan ohran kasvua ei löydy vielä. Väinämöinen löytää muutamia ohran siemeniä rannan hiekalta, kaataa kasken ja jättää yhden koivun lintujen istua, kasvamaan. Kotka mielihyvissäänsä siitä, että häntä varten oli puu seisomaan jätetty, iskee Väinämöiselle tulta, jolla tämä saa kaskensa poltetuksi. Väinämöinen kylvää ohran, rukoilee kasvuonnen ja toivottaa tuleviksi ajoiksi menestystä.”

Muutokset Malisen runosta ja Vanhasta Kalevalasta Uuteen ovat todella merkittävät. Mystiselle Ilman Immen syntymälle ei löydy vastinetta suomalaisesta epiikasta, jota Lönnrot käytti Kalevalaa kokoonpannessaan. Tausta löytyy yllättäen Intiasta, jonka mytologiaan Lönnrot todistettavasti perehtyi 1830-luvun lopussa. Mehiläisessä 1839 Lönnrot itse kirjoittaa: ”Mikä näistä toisinoista olisi toistansa parempi, sitä emme nyt rupiakaan tutkimaan vaan ilman kehotamme muita miettimään jos eikä tällä tarinalla alku- luomisesta saattaisi olla jotain yhteyttä edellä mainitun Indiaalaisten luomistarinan kanssa.”¹²

Rigvedan luomishymni

Uskontojen myytit ovat antaneet kiehtovan erilaisia vastauksia ihmisten miksi-kysymyksiin. Ne kertovat, kuinka maailma, ihminen, luomakunta ja kulttuurin keskeiset elementit syntyvät ja perustelevat siten maailmanjär-

jestykset.¹³ Rigvedan luomishymnissä, joka pantiin muistiin yli 3000 vuotta sitten, alkuperäistä kaaosta symboloi vesi:

”Silloin alussa ei ollut ei-mitään eikä mitään, ei ollut ilmakehää, eikä taivasta sen yllä. Mitä sitten oli? Missä? Kenen huostassa? Oliko mittaamaton, syvä vesi?”

*Silloin ei ollut kuolemaa, eikä kuolematto-
muutta, ei päivän tai yön merkkejä. Vain tämä yksi hengitti, omasta voimastaan, ilman tuulta. Mitään muuta kuin Se ei vielä ollut. Pimeys oli alussa pimeyden kätkössä, kaikki tämä oli erottumatonta vettä. Se mikä tyhjiyden peittämänä tuli olemaan, se Yksi syntyi oman halunsa kuumuudesta.*

*Halu tuli alussa tämän ylle, se oli mielen ensimmäinen siemen. Viisaat, jotka harkiten tutkivat sydämessään, löytävät olevaisen si-
teen olemattomasta.*

Suoraan poikki oli heidän siteensä jännitetty, mutta oliko olemassa ‘alhaalla’ tai ‘ylhällä’? Siitoskyvyt ja voimat olivat, alhaalla oli energia ja ylhäällä oli tahto.

Kuka tietää varmasti? Kuka täällä voi kertoa, mistä ne syntyivät, mistä tämä luominen tuli? Jumalatkin (syntyivät) vasta tämän luomisen jälkeen. Kuka sitten tietää, mistä se on kehittänyt? Hän, josta tämä luominen on kehittänyt, tekipä hän sen tai ei - joka on tämän kaiken tarkkailija korkeimmassa taivaassa, hän yksin tietää sen, tai ehkäpä hänkään ei tiedä.”(Rigvedan luomishymni, X 129)¹⁴

Intian luomistarinaassa alkusyyksi esitetään abstrakti luomishalu, jonka voimasta alkuperäinen Yksi hahmottuu ensin Olevaksi ja sitten jakautuu miespuoliseen tahtoon (ylhällä) ja naispuoliseen energiaan (alhaalla). Alkuyksyys ei ole mikään jumaluus vaan maailmankaikkeutta ja järjestystä hallitseva periaate, joka on ja pysyy ikuisesti maailmankaikkeudesta toiseen. Jumaluudet kuten ihmisetkin syntyvät ja häipyvät tämän periaatteen hallitsemaan todellisuuteen, joka pohjimmaltaan merkitsee ikuista kiertokulkua syntymästä ja ruumiistumasta toiseen.

Atharvavedan mukaan ajassa on voima, ajassa korkein, ajamassa Brahman koottuna.

Aika on kaikkien herra, hän on jumaluuden isä. Hänen aiheuttamansa ja synnyttämänsä on tämä maailma. Hän, perustuksenaan aika Brahmaniksi tullen, kantaa itsessään myös ihmistä.

”Aika kulkee, seitsen-ohjaksinen hevonen, sata-silmäinen, ikuinen, monisiemeninen -häneen nousevat viisaat näkijät, kaikki olennot ovat hänen pyöriään.

Seitsemän pyörää vievät tätä aikaa, seitsemän napaa, ikuisuus akselina - hän, aika, sisältäen kaikki nämä olennot, kulkee ensimmäisenä jumalista.

Hän on luonut kaikki olennot ja kestää myös olentojen yli, hän on niiden isä ja samalla poika, häntä korkeampaa valoa ei ole. Aika synnytti kerran taivaan, aika myös maat, mitä on ja mitä on oleva, on olemassa ajan vaikutuksesta.

Aika loi maan, ajassa hehkuu aurinko, ajassa on kaikki olemassaolo, ajassa silmä katselee. Ajassa mieli, ajassa hengitys, ajassa nimi koottuna, ajan lähestyessä kaikki nämä olennot iloitsevat.

Ajassa on voima, ajassa korkein, ajassa Brahman koottuna. Aika on kaiken herra, hän on Prajāpatin isä.

Hänen aiheuttamansa, hänen synnyttämänsä on tämä (maailma) - hän perustuksenaan. Aika, Brahmaniksi tullen, kantaa itsessään Paramesthiniä.

Aika synnytti olennot, aika loi alussa Prajāpatin, ajasta syntyi omaperäinen Kaśyapa, ja (maailman alkuperäinen) kuumuus.” (Atharvaveda XIX 53).¹⁵

Lönnrotin kirjoitus Alkuluomisesta

Lönnrot kirjoitti 1839 Mehiläiseen artikkelin Alkuluomisesta osoittaen tuntevansa sekä Intian, Lähi-Idän että myös intiaanien uskontojen mytologiaa.¹⁶ Hän kirjoittaa: ”India-laiset Aasiassa tarinoivat pyhinä pidetyissä kirjoituksissaan, että tämä alkuolento ensin rupesi itsestään ajattelemaan, kuvautui siitä munaksi ja munasta sikesi maailman luoja, Jumala Brahma, joka asetti päällyspuolen munasta taivaaksi, alapuolen maaksi ja teki

sisuksista ilman ja meren. Meren keskelle kohosi manner ja ympärille nousi rautaseinät. Mantereesta tuli aiheita kaikenlaisiin olentoihin, joilla ei kuitenkaan ollut henkeä ennen kuin luoja lähetti hengen.”

Mehiläisessä Lönnrot julkaisi silloisen käsityksensä Kalevalan ensimmäisestä runosta. Siinä oli vielä keskeisenä luojana ja luomisanojen lausujana Väinämöinen. Hän pohti kuitenkin selvästi mielessään ajatusta, joka valmistui 10 vuoden kuluessa uuteen Kalevalaan. Intialainen luomistaru mielessään Lönnrot kirjoittaa: ”Tässä olisi se luomaton alkuelento eronnut vedeksi ja Väinämöiseksi ja ajatusta kuvaeltaisi kokolla. Samalla tavalla tulee sitte heidän kuin meidänki tarinassa munan yläpuolesta taivas, alapuolesta maa ja sisällyksestä heillä ilma ja meri, meillä kuu ja aurinko.”

”Kokkolinnun” eli kotkan osalta Lönnrot yhdistää suomalaisten luomisrunon Chippeva-intiaanien mytologiaan. Väinämöisen nimestä hän esittää etymologian, jonka mukaan se on ”vein emonen, Veden emo.” Ei ”Vein emosella” tarvinnekaan jotain erityistä naisjumalata vedessä ymmärtää, vaan yhteisesti veden ylläpitäjää, veden omituista voimaa eli juurta. Sana on selvää suomea ja selvällä merkityksellä, vaan näyttää kuin olisi likipitävän äänensä vuoksi tullut Väinämöisen nimen kanssa sekaumaan.”

Lönnrot päättää aprikointinsa seuraavasti: ”Jos tahtoisimme pitkittää näitä arveluita, niin kyllä saattaisimme muistuttaa siitakin että kuudella kokon munalla meidän tarinassa miksei kuvattu kuutta päivää, joina Jumala maailman loi, ja seitsemännellä kultamunalla sitä seuraavaa lepöpäivää. Vaan olkoon loppu kerrassaan arveluillamme.”

Vertailevan uskontotieteilijän tilalle tuli kristitty runoilija. Vanhassa Kalevalassa Lönnrot oli vielä kansanomaisen Malisen ja Perttusen luomisrunon kannalla. Uuden Kalevalan alkuun tuli sen sijaan kappale Intian arjalaista vedarunostoa, tosin sekin Lönnrotin maailmankuvaan sopeutettuna. Perusoluna oli kansanrunonkin tuntema maailman synty munasta, jota on kerrottu Silkkitielläkin.

Varsin paljon intialaisesta mytologiasta Kalevalaa muistuttaa esimerkiksi Satapata-brähmanan luomiskertomus. Sen mukaan maailma oli alussa vettä. Vedet toivoivat: miten voisimme siittää? Niiden ponnistellessa sisäisestä lämmöstä syntyi kultainen muna, joka ui ympäriinsä vuoden. Siitä syntyi mies, Prjapati, joka särki kultaisen munan. Vuoden kuluttua hän yritti puhua ja sanoi bhūh, jolloin syntyi maa, bhuvah, jolloin syntyi ilma-kehä, lopulta svah, mistä syntyi taivas.¹⁷ Intiassa kuten Suomessakin vesi on alkuellementti. Maailmankaikkeuden elementit syntyvät munasta.

Lönnrotin kaksi Kalevalaa

Suomalaisten olisi aihetta Uuden Kalevalan ohella oppia tyntemaan myös se Vanha Kalevala, jonka 150-vuotisjuhlaa vietetään 1985. Tarkastelumme osoittaa Luomisrunonkin kohdalla merkittäviä muutoksia, jotka lähinnä liittyvät Lönnrotin henkilökohtaiseen kehitykseen. Vanhassa Kalevalassa hän oli vielä uskollinen Malisen ja Perttusen runoilille ja antoi Väinämöisen luoda kosmoksen. Uudessa Kalevalassa luojaksi tulee intialaisen mytologian mallin mukaisesti persoonaton alkuvoima, naisellinen Ilmatar, joka on Intian Brahman sukua.

Kalevalasta on tullut kansallisomaisuutta. Tähän kuuluneekin tekijänoikeuslain kannalta arveluttava seikka, että Lönnrotin nimi on pudonnut pois monen Kalevalan etulehdeltä. Uutta Kalevalaa pidetään sinä ”ainoana oikeana ja aitona kansanepoksena” samalla epäjohdonmukaisesti viettäen Kalevalan päivää 28.2.1985, jolloin Lönnrot allekirjoitti Esipuheen Vanhaan Kalevalaan. Lönnrotin 1. Kalevala ei ollut mikään bestseller. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura möi ensimmäistä laitosta kokonaista 14 vuotta. Toinen painos, 1500 kappaletta, ilmestyi 1930 ja myytiin loppuun. Kun Kalevalan juhlavuotta vietetään komeasti 1985 sekä Suomessa että ympäri maailmaa, ”yksi on joukosta poissa”. Lönnrot ei ole kysymässä tekijänoikeuksiensa perään, ja ”päivänsanka-

ri on matkoilla”, loppuunmyyty antikvari-
aattien aarre. Kansalliseen kehitykseemme
kuuluu, että sekä Lönnrotista että Kalevala-
lasta ehti tulla myyttejä ennen kuolemaa ja
unohdusta. Jos tunnemme vain Uuden Kale-
valan ja juhlimme sitä 28.2.1985, on joko
juhlinnan kohde tai päivämäärä väärä.

Lönnrot kirjoitti kaksi Kalevalaa, jotka
ovat niin erilaisia, että ne ovat kuin kaksi eri
teosta. Kanteletar on Kalevalan sisar, Vanha
ja Uusi Kalevala kuin veljekset muttei kakso-
set. Jälleen on yksi myytti särkynyt.

Lähdeviitteet

1. Vanhassa Kalevalassa säkeitä on 12.078 ja Uu-
dessa Kalevalassa 22.795.
2. Ks. johdanto teoksessa *Finnish Folk Poetry.
Epic*. Toim. Kuusi, M. Bosley, K. & Branch, M.
Helsinki 1977, s. 33.
3. Comparetti, Domenico, *Der Kalevala oder die
Traditionelle Poesie der Finnen*. Halle 1892.
4. Niemi, A. R.; Kalevalan kokoonpano 1. runoko-
kous Väinämöisestä. Helsinki 1898, s. 19, 84-85,
95.
5. Lönnrot esitteli käsityksiään eri perinnejajien
yhteyksistä laulajien sukupuoleen mm. kom-
mentissaan runoon Vedenkantaja-Annista. Me-
hiläinen, maaliskuu 1836.
6. Niemi 1898, s. 226.
7. Pentikäinen, Juha, *Oral Repertoire and World
View*. Helsinki 1978, s. 296.
8. Pentikäinen 1978, s. 296-297.
9. Fellman, Jacob, *Anteckningar under min vistel-
se i Lappmarken I-II*. Helsingfors 1906, s. 498.
10. Lönnrotin saama versio: SKVR (=Suomen kan-
san vanhat runot) I 1:79a, Sjögrenin saama ver-
sio: SKVR I 1:79.
11. Runokokous Väinämöisestä on julkaistu teok-
sessa *Kalevalan esityöt I*. Toim. Borenius, A. &
Krohn, J. Helsinki 1891, s. 31-71.
12. Lönnrot, Elias, *Aikuluomisesta*. Mehiläinen
1839, 169-172.
13. Ks. tark. esim. Honko, L. & Pentikäinen, J.,
Kulttuuriantropologia. Porvoo 1970, s. 31.
14. *Idän viisautta*. Toim. Karttunen, Fardig &
Nieminen. Porvoo 1977, s. 17.
15. *Idän viisautta* s. 23.
16. Lönnrot 1839.
17. *Satapathabrahmana XI:1, 6, 1-3*. *Sacred Books
of the East* vol. XLIV. Delhi ym. 1963.